

চিৰন্তন

এই লেখকৰে

খোজতে মিলাওঁ খোজ
মহন্তৰ
সাহিত্যৰ পটভূমি
শিশুমনৰ সাধু
পাশ্চাত্য সাহিত্যত এভূমুকি
সাহিত্য সংস্কৃতিৰ ছটি-এটি
কুমাৰী পৃথিৱী (অনুবাদ উপন্যাস)
প্ৰেম আৰু শঙ্কাৰে (অনুবাদ উপন্যাস)
মণীষী টলষ্টয়ক বুজাব চেষ্টাৰে (প্ৰকাশৰ পথত)

বীৰেন বৰকটকী

শিৱসাগৰ ছোৱালী কলেজ

হিমাচল প্ৰকাশ

শিৱসাগৰ : অসম

পৰিবেশক

নিউজ পেপাৰ এজেন্সী
অৰুণোদয় পথ, শিৱসাগৰ

শ্রীচৰণী

CHIRANTAN, a collection of poems by Biren Borkataky
and published by Himachal Prakash, Sibsagar,
Assam, March, 1979. Price Rupees Four only.

প্রকাশক
হিমাচল প্রকাশ
শিবসাগৰ, অসম

প্রথম প্রকাশ
মাৰ্চ, ১৯৭৯

মূল্য
চাৰি টকা

© লেখকৰ দ্বাৰা সৰ্বস্বত্ব সংৰক্ষিত

মুদ্রক
শ্রীকালীচৰণ পাল
নবজীৱন প্রেছ
৬৬ গ্ৰে ষ্ট্ৰীট, কলিকতা-৬

একালত কবিতা লিখা আৰু ৰাজনৈতিক
আদৰ্শ গ্ৰহণ কৰি কামত লগাত যিজন মহান ব্যক্তিয়ে
আমাক উদগনি দিছিল সেইজন মহান ব্যক্তি অকল
অসমৰে নহয়, ভাৰতৰ সুযোগ্য ৰাজনীতিজ্ঞ, শিক্ষাবিদ
কবি-সাহিত্যিক স্তূনিপুণ বক্তা স্বৰ্গীয় হেম বৰুৱাদেৱৰ
পৰিত্ৰ স্মৃতিত 'চিৰন্তন' আগবঢ়ালোঁ।

বীৰেন বৰকটকী
শিবসাগৰ

আমাৰ কথা

কবিতা লেখি ভাল লাগে গতিকে 'জয়ন্তী' যুগৰপৰাই কবিতা লেখিছে। কবিতাবোৰ আলোচনীৰ পাতে পাতে আৰু এনেয়েই য'তে-ত'তে থাকিল। তাহানি ১৯৫৯ চনতে 'মৰুস্তব' বুলি যিখন কবিতা পুথি উলিয়ালোঁ তাৰ পিছত আৰু নাই। শুনো—কবিতাৰ প্ৰকাশকো বৰকৈ পাবলৈ নাই আৰু পঢ়ুৱৈসকলে কবিতাৰ কিতাপো বৰকৈ কিনি নপঢ়ে। গতিকে কিতাপ আকাৰত প্ৰকাশ কৰিবৰ কাৰণে প্ৰকাশকৰ কাৰ চাপিবলৈ মততে সাহ নহয়।

মোৰ মৰমৰ ছাত্ৰ উদীয়মান সাহিত্যিক শ্ৰীহেম বুঢ়াগোহাঁয়ে কিন্তু নামানে। এনেয়ে কেতিয়াবা লগ পোৱাৰ উপৰিও অসম সাহিত্যসভাৰ বাৰ্ষিক অধিবেশন-বোৰৰ প্ৰতিনিধি শিবিৰত হেমক লগ পাওঁ। হেমৰ ঘূৰাই ঘূৰাই একেটা কথা—'ছাৰে কবিতাৰ পুথি এখন উলিয়াওক'। অ'ত-ত'ত বিচাৰি আনি কবিতা কেইটামান গোটাই অলপতে কলেজলৈকে আহি বৰকৈ ধৰিলে যে কবিতাৰ পুথি ওলাবই লাগিব। হেমৰ অনুৰোধ মই পেলাব নোৱাৰিলোঁ। হেমইহে 'চিৰন্তন' প্ৰকাশত সক্ৰিয় অনুপ্ৰেৰণা যোগালে। হেমকনো মই কি দিম? তেওঁক মোৰ আন্তৰিক শলাগৰ বাহিৰে দিবলৈ একো নাই।

'জয়ন্তী'ৰ যুগৰপৰা কবিতা লেখিলোঁ হয়; কিন্তু আমাৰ কবিতা কবিতা হৈছেনে নাই তাকো নেজানোঁ। আমাৰ কবিতাত আঙ্গিকৰ নিপুণতা, বাঞ্ছনাধৰ্মী বক্তোক্তি, অনুভূতিৰ বৈচিত্ৰ্য আছেনে নাই আমি ক'ব নোৱাৰোঁ—কেতিয়াবা চকু পৰিলে বিজ্ঞ সমালোচকসকলেহে ক'ব পাৰিব। তাহানি 'নতুন কবিলৈ মুকলি চিঠি'ত লিখা একালৰ খ্যাতিসম্পন্ন সমালোচক শ্ৰীজ্ঞানানন্দ শৰ্মা পাঠকৰ, আমাৰ কবিতা সম্পৰ্কে দিয়া মন্তব্যই—“বৰকটকীৰ কবিতাত মোহিনী লয় পাওঁ, শব্দ সংযোজনাত তেওঁ মাদ্ৰীতিক মূল্যলৈ চকু দিয়ে। তেওঁৰ উল্লেখবোৰ সাধাৰণ পাঠকে ঢুকি পোৱা। ইও এখেতৰ কবিতাৰ বৈশিষ্ট্য” ‘বামধেমু’ যুগৰ পৰা কবিতা লেখাত নিশ্চয় আমাক উদগণি দিছে। ময়ো সাধাৰণ পাঠকৰ মাজৰে। সাধাৰণ

পাঠকে যদি কবিতা হুবুজে তেনেহলে আমি সমাজৰে মানুহ হৈ কবিতা কালৈ লিখিম? নতুন কবিতাৰ ভালেখিনি হুবুজা সম্পৰ্কে জনাশুনা মানুহৰে অভিযোগ পূৰণি হৈছে যদিও এতিয়াও সেই অভিযোগৰ অন্ত পৰা নাই। বহুতো কবিতা হুবুজা সম্পৰ্কে পঢ়া-শুনা কৰা পাঠকে যদি অভিযোগ থাকে- তেনেহলে সেইয়া জটিল কবিতা আন কোনে বুজিব? এই অভিযোগ পাঠকে যাতে কৰিব নোৱাৰে তাৰ কাৰণে আমি আমাৰ কবিতাত চকু বাখিবলৈ যত্ন কৰোঁ। প্ৰতীক, কল্পচিত্ৰ ইত্যাদিৰে ভাবাক্ৰান্ত বুদ্ধিদীপ্ত কবিতা যিসকলে বিচাবে সেইসকলে আমাৰ কবিতাত একো নাপায় বুলি জানে। আক্ষেপ নো কি কৰিম?

প্ৰতীকবাদে এসময়ত কবিক জানো সমাজৰপৰা আঁতৰাই নিঃসঙ্গতা আৰু বিচ্ছিন্নতাৰ ফাললৈ লৈ যোৱা নাছিল? এই নিঃসঙ্গতাৰপৰা মুক্তি বিচাৰি ফৰাচী প্ৰতীকবাদীসকল পিছলৈ জনসাধাৰণৰ আশা-আকাংক্ষাৰ প্ৰতি সহানুভূতি জনাই তেওঁলোকৰ কাম চাপিছিল। প্ৰতীকবাদৰ কবলৰ-পৰা ওলাই অহা চিলিব কবি নে'কতাই পিছলৈ কি কৰিছিল? তেওঁৰ কবিতাত জন-সাধাৰণৰ আশা-আকাংক্ষা প্ৰকাশ পাইছিল। স্পেইনৰ কবি লৰ্কাৰ অপ্ৰতীকবাদী কবিতাৰ মাজত জনসাধাৰণৰ সুখ-দুখহে ভুমুকি মাৰিছিল।

আমাৰ কাব্যিক বিষয়-বস্তুৰ সাধাৰণ চিন্তাধাৰাৰ অনুপ্ৰেৰণাৰ থলি এইবোৰেই।

এই সৰু কবিতা পুথিখন সজাই-পৰাই উলিয়াই দিলে নবজীৱন প্ৰেছে। নবজীৱন প্ৰেছৰ গৰাকী শ্ৰীকালীচৰণ পাললৈ আমাৰ কৃতজ্ঞতা জনাইছোঁ। ছপাশালৰ উপযোগী কবি কবিতা কেইটা গোট গোট আখৰেৰে লেখি দিলে শ্ৰীনবেন গগৈয়ে। এইখিনি কষ্ট কৰাৰ কাৰণে তেওঁৰো শলাগ লৈছোঁ।

বীবেন বৰকটকী
শিৱসাগৰ

॥ সূচীপত্ৰ ॥

চিৰন্তন	১
অন্বেষণ	৩
অৰণা	৫
পথ	৭
সেই সূৰ্য মই দেখা নাই	৮
দ্বিতীয় সূৰ্যৰ ছবি	১০
এই ছবি	১২
স্মৃতিৰ পৰশ	১৫
সেই নদী	১৭
পৰিহাস	২০
উৰ্বৰা	২২
ছটি পথী	২৪
দৃষ্টি	২৬
শেষ ৰং	২৭
সেইবাবে	২৮
উচ্ছাস	৩১
দূৰণি গাঁৱৰ চাকি	৩২
ইমান মৰম আছে	৩৪
চিনাকি দিন	৩৬
তোমালোক আকৌ আহিবা	৩৯
বৰজহা গাঁৱলৈ কিমান দূৰ?	৪৩
হেমন্তৰ সন্ধ্যা নামে	৪৬
মনত পৰে	৪৮
অহাৰ বাটে	৪৯
এতিয়া গধূলি হ'ল	৫১

চিৰন্তন

মন পখী উৰি যায় দূৰণিৰ নক্ষত্ৰৰ পোহৰ বিচাৰি
বহুত পোহৰ আৰু আন্ধাৰৰে খেলি মেলি
বহু দূৰ-দূৰণিৰ পথৰ শেষত
নতুন নীড়ৰ বাবে চকোৰৰ দৃষ্টি অন্বেষণ।
নক্ষত্ৰৰ মৃত্যু বেদনাই নোপোৱাৰ পোৱাৰ সন্ধানে
যদিওবা শিহৰণ তুলিলে মনত
তথাপিও কিবা যেন বিকৃত ভাবে
পখীক আমনি কৰে বাস্তৱৰ নিষ্ঠুৰ পৰশে।
নতুন আকাজক্ষা আছে, নতুন সময় আছে
ভাব হয় পুৰাতন পৃথিৱীৰ নীড়বোৰ
কিজানিবা গতিহীন কুঁৱলীয়ে ধৰিলে আবৰি।
জীৱনৰ পাৰে পাৰে চিৰন্তন এই পৃথিৱীত
চকোৰে ডেউকা মেলে এটি ছটি এখানি নীড়ত
চকুৰ দৃষ্টিৰ পতা তেতিয়াও ভালদৰে মেল খোৱা নাই
আকাশ আন্ধাৰ দেখে পৃথিৱীৰ পোহৰ ৰেখাই
দৃষ্টি দিয়ে পৃথিৱীক চিনাৰ হেপাহে।
আকাশৰ অচিনাকি পথে পোৱা নাই তেতিয়াও
উৰ্ধমুখী মন পখীৰ পাখীৰ স্পন্দন
শুনা নাই তেতিয়াও জীৱন বিষয়ে ভবা।

মৃত্যুৰ মাজতে বচা, অথচ যে মৃত্যুহীন জ্ঞানৰ কুজন।
পাখী গজে, মন উৰে, পৃথিবীৰ পৰিচয়ে
দিয়ে বহু পৰিচয়, অন্তহীন আকাশী পথৰ।
দ্বিধাৰ ডাৱৰ ফালি, পখী উৰে দূৰ দূৰণিলৈ
অনন্ত তৃষ্ণাবে সতে পাৰে পাৰে জ্ঞান সমুদ্ৰৰ।
তথাপিও পৃথিবীয়ে মাতে ইয়াতো পোহৰ আছে
কুঁৱলী আঁতৰি গ'লে মনবোৰ ফৰকাল হলে
সূৰ্য্যৰ পোহৰত, নীড়বোৰ ধীৰে ধীৰে উজলি উঠিব।

অন্বেষণ

জ্ঞান, অন্বেষণ আৰু অহমিকাৰ বাবে
মানুহৰ ছুটি এটি খোজ পৰে
মহাকাশৰ কোনো এক অজান লোকত
বিশ্বৰ বাবে, ইতিহাসৰ বাবে
ই এক অবিস্মৰণীয় ঘটনা।
দুৰ্গম অভিযান শেষ কৰা
তিনিজন বলিষ্ঠ মানুহৰ মুখেদি
সমগ্ৰ মানব জাতিৰ
চিৰন্তন জয়ৰ বাণী মুখৰিত হ'ল
সাধুৰ জোনত পৰে মানুহৰ খোজ।
ঠিক যেন সেই সময়তে
মৃত্যুমুখী ছৰাৰোগ্য কত হাজাৰ ৰোগীয়ে
হাস্পাতালৰ খিৰিকীৰে জোনটিক চালে
মৃত্যুৰ পাৰতে বৈ শেঁতাপৰা হাঁহি মাৰি
বাবে বাবে ইয়াকেই ক'লে—
মানুহ বহুত দূৰ আগবাঢ়ি গ'ল
জোন হেনো বহুত উজ্জল
পঙ্কিল হলেও আমাৰ পৃথিবীখনি
মহাকাশৰ সিপাৰ পৰা

দেখি হেনো তাতোকৈ উজ্জল।

অভিনব যাত্ৰীদলে মহাকাশৰ বাট চিনি পালে

পুৰণি পৃথিবীখনিৰ বহু বাট

এতিয়াও অচিনাকি হৈয়েই থাকিল

মনৰ জোনৰ জানেঁ আন্ধাৰ ফালত

কাবোৰাৰ পৰে পদক্ষেপ

কিয় বাক পুত্ৰহাৰা শত আইতাই

আন্ধাৰতে গৃহহীনা হ'ই চকুপানী টোকে ?

অৰণ্য

পলাতক মন লৈ অৰণ্য ভ্ৰমিলো

দেখিলোঁ বহুত দূৰ সীমাহীন বৃক্ষ শাৰী শাৰী

অৰণ্যত সূৰ্য নাই, আছে মাথোঁ সূৰ্যৰ আভাস

বাপ্পময় কোনো এক হীনবীৰ্য নক্ষত্ৰৰ অসুস্থ বতাহ।

জনপূৰ্ণ নগৰীৰ আলোকৰ শত শিখা

অন্তহীন অৰণ্যত স্বপ্ন হ'ই গ'ল—

শিখা যদি আছে জ্বলি, সেই শিখা

কোনো এক স্থাপদৰ চকুৰ পতাত।

আকাশৰ নীলা বং দূৰত হেবাই যায়

জোনাকীৰ জেউতিত তৰাৰ কল্পনা

অন্ধকাৰ, ঘন অন্ধকাৰে বন্ধ মোৰ মনৰ কোঠাত

ভাবনাৰ কলা ছায়া তোলে জীৱন মৃত্যুৰ।

মৃত্যু আৰু আন্ধাৰৰে ধ্বাধৰি কৰি

অৰণ্যত নামি আহে ভীতিৰ পাখিৰে সতে বাতিৰ আকাশ

এফালে আন্ধাৰ আৰু আনফালে স্থাপদৰ বিকট চিঞৰে

ভাৰাক্ৰান্ত কৰি তোলে নিৰাশাত বিদীৰ্ণ হৃদয়।

নগৰীৰপৰা অহা মন্দিৰ, মছজিদ আৰু গীৰ্জাৰ ধ্বনিৰে

আৰণ্যক মনবোৰ তিক্ততাৰে ভৰপূৰ কৰে,

ভাবোঁ, প্ৰত্যয়ত গঢ়ি উঠা এইবোৰ অন্ধ প্ৰতিধ্বনি।

দূৰণিত সমুদ্ৰৰ শুনিছোঁ গৰ্জন

সমুদ্ৰ আদিম ! পৰিচয় জীৱনৰ প্ৰথম সৃষ্টিৰে

কিয় জানো ! তথাপিও সমুদ্রক ভাল লগা নাই ;
 ভাল লাগে সমুদ্রৰ ওপৰেদি উপকূল বিচাৰি বিচাৰি
 বহুবোৰ লগ লাগি উৰি অহা সমুদ্র পখীক ।
 সিহঁতো আহিছে উৰি, অৰণ্যত ক্ষন্তেকীয়া আশ্রয় বিচাৰি
 সমুদ্রৰ বহুস্বৰে, জীৱনৰ উতলা সঙ্গীতে
 আমাৰ দৰেই, সিহঁতকো কৰিছে ব্যাকুল ।

পখী

কোনদিন আকাশতো প্রশ্ন সোধা নাই
 প্রশ্ন মোৰ বাবে বাবে জীৱনৰ বন্দৰে বন্দৰে ।
 বহুবোৰ আকাশক ময়েই সুধিছো
 কাল সমুদ্রৰ এই পাৰৰ বালিবপৰা
 তোলে কিয় মন বিহঙ্গই
 অনন্ত আকাশ চাই অনন্ত কাকলি ?
 কোনো এক দিশহাৰা
 দূৰণিৰ পাপিয়াৰ পাখিৰ স্পন্দনে
 মন কিয় ভাবাক্রান্ত কৰে ?
 পাৰৰ বালিবপৰা মন বিহঙ্গই
 দূৰণিৰ কোনো এক আকাশ পথেদি
 বিচক্ষণ বসুন্ধৰা এৰি, উৰি যায় বক্রপথ ধৰি ।
 কিন্তু কিয় ? আকাশী মৰমে তাক
 দিয়া নাই কোনোদিন স্বৰ্গীয় প্ৰেৰণা
 দিয়া নাই কোনোদিন
 দ্বিধাহীন অনন্ত ধাৰণা
 দিলে মাথোঁ মৃত্যুকপী পৃথ্বী অৱসাদ ।
 জন্মৰ আনন্দ আৰু মৃত্যু বেদনাৰে
 সন্ধি কৰি আকাশ গ্ৰীতিৰে
 উলটিল মন পখী নিজ ঘৰলৈ
 পাখিত ভাগৰ তাৰ অনন্ত যাত্ৰাৰ ।

সেই সূৰ্য মই দেখা নাই

বাঁহনিৰ ফাকে ফাকে তামোলৰ পাতৰ মাজেদি
যি সূৰ্য দেখিছোঁ মই সেই সূৰ্য আদিম সূৰ্যই
কামাৰ্ত নাবীৰ দৰে কামনাৰ উষ্ণ প্ৰবাহত
ছুক ছুক কঁপা পৃথিবীক এই সূৰ্যই কৰে আলিঙ্গন।
পৃথিবীৰ যত চিত্ৰ, যত ৰূপ সকলো ৰূপতে মই
দেখোঁ মাথোঁ। সেই একে পুৰাতন সৃষ্টিৰ ইঙ্গিত।
বীৰ্যবান এই সূৰ্য আকউ দেখিছোঁ মই
দিনান্তত শান্তৰূপে কোনো এক অৰণ্য মাজত
সৃষ্টিৰ মঙ্গলকামী ধ্যানমগ্ন সন্ন্যাসীৰ দৰে।
কিন্তু তথাপিও সূৰ্যস্পৰ্শ এই পৃথিবীয়ে
চিৰন্তন সংগমৰ কোনো এক অশুভ ক্ষণত
জন্ম দিয়ে সময়ত অবাঞ্ছিত অলেখ শিশুক।
সিহঁতৰ শৰীৰত জীৱনৰ শক্তি আছে
আছে, নিতে নিতে সৃষ্টি হোৱা মনৰ উল্লাস
সেই উল্লাসত মত্ত যেন ৰণ প্ৰাঙ্গণৰ অজ্ঞান সৈনিক—
সূৰ্যহীন ৰজনীত মনৰ উল্লাসবোৰে সিহঁতক কৰে প্ৰবঞ্চনা
কৰ্মৰ সোঁতত যেন জীৱন বিভ্ৰম হয় অভিজ্ঞতা হয় অবসান।
জনমৰ অভিজ্ঞতা, অভিজ্ঞতা প্ৰাচীন যুগৰ
মচ খায় কোনো এক অচিনাকি লিপিৰ মাজত
যি লিপি কোনো দিনে লেখা হোৱা নাই
ললাটত সত্তা জন্ম এইবোৰ অবোধ শিশুৰ।

তেনেহলে মাতৃকণী পৃথিবীৰ শাস্বত গৰ্ভত
চিৰন্তন বেদনাৰে ভাবনাৰ আছে ইতিহাস
যি ইতিহাসে সোৱঁৰায় জনমৰ বিফলতা
যি ইতিহাস চিৰদিন অশক্তিৰ প্ৰতীক আমাৰ।
কণ্ঠহীন আৰ্তনাদ পৃথিবীৰ জন্ম বেদনাৰ হ'ব অবসান
সেই সূৰ্য মই দেখা নাই, সেই সূৰ্য স্থিতপ্ৰজ্ঞ
যুগ যুগ ধৰি উপলব্ধিৰ অৰণ্য মাজত
যি সূৰ্যই ধ্যানৰ শেষত অবগাহি জ্ঞান সমুদ্ৰত
ঋতুস্নাতা সৃষ্টিকণী পৃথিবীক আকোঁৱালি লব
ভবিষ্যতৰ কোনো এক মধুময় অনামী দিনত।

দ্বিতীয় সূৰ্যৰ ছবি

এখনি আকাশ দিলা, এটি মন দিলা
আৰু দিলা বহুত পুৰণি হোৱা এখনি পৃথিৱী
ভগবান! তুমি যদি দিলা মোক
তোমাৰেই অৱদান বুলি।
সমুখৰ বন্ধ মোৰ খিৰিকীৰ ভগা আয়নাৰে
শীতত বিদীৰ্ণ হ'ই উৰি অহা আইত পাতত
পিছে পিছে খেদি অহা সূৰ্যৰ বঙীন বোলত
তাহানিতে তুমি অঁকা পৃথিৱীৰ মানচিত্ৰ খনি
দেখিলোঁ বহুতবাৰ মকৰা জালৰ দৰে
সৰু সৰু সূতাৰে সজোৱা।
সূৰ্যৰ জুইয়ে ডকা, এতিয়া পুৰণি হোৱা
কোনো এক পুৰণি ঘৰৰ, বং ঘোৰা পৰ্দাৰ দৰেই
পাততে হেৰাই গ'ল, আইত পাতৰ সেই
তুমি দিয়া সেউজীয়া বোল।
থাকিল কেৱল মাথোঁ, পাতৰ আঁৰত মতা
প্ৰাক প্ৰত্যুষ প্ৰহৰী পখীৰ সেই
জীৱন প্ৰতীক যেন প্ৰাচীন সঙ্গীত
দুখ আছে, দুখৰ কাৰণ আছে, দুখৰ নিবৃত্তি আছে
সম্যক দৃষ্টিও আছে, সম্যক কৰ্মান্ত আছে।
এইবোৰ শিলা লিপি, এইবোৰ তাম্ৰ লিপি
এইবোৰ মহাবাণী মহাচেতনাৰ

ক্ষুদ্ৰ ক্ষুদ্ৰ সবীৰুপ হ'ই
আইত পাতৰ সেই মকৰা জালত
আনৰ সমাধি বচে, সিহঁতৰ সমাধি ভূমিত।
আঘোণৰ নিয়ন্ত্ৰিত তিতা,
কিবাকিবি লেখি থোৱা তুলাপাত খিলাৰ দৰে
বন্ধ কোঠাৰ সেমেকা বায়ুৰে
মনৰ বঙীন ছবি গ্লান কৰি দিলে।
চকুপোৰা অসুস্থ বতাহে
মনৰ ছবিত থকা, আকাশৰ তবাবোৰ চকুলো কৰিলে।
হৃদয়ৰ পঙ্কজেন্দ্ৰ সূৰ্যহীন অনুৰ্বৰ হ'ই
আত্মাৰ পছম কলি কোনোদিন তাত নুফুলিল
সৃষ্টিৰ উল্লাস ল'ই তুলি ল'লো তাতে ফুলা
সৌন্দৰ্যৰে প্ৰতাৰণা কৰা
থোপা থোপে ফুলবোৰ বিহ মেটেকাৰ।
তেনেহলে আকাশৰ নীলা বং তবাৰে বোলোৱা
মকৰাৰ জাল মাৰ নিয়া
সেউজী বঙৰ দৰে আইত পাতৰ
ধবণীৰ সেউজীয়া বং,
মনৰ ক্লেদতে ফুলা অথচ যে ক্লেদহীন
শতদল ফুটাই তুলিব পৰা
দ্বিতীয় সূৰ্যৰ ছবি তুমি জানো আঁকিব পাৰিবা?

এই ছবি

দেখিলোঁ বহুত ছবি খ্যাত আৰু অখ্যাতজনৰ
মনৰ তুলিবে দীপ্ত কত চিত্ৰ অনামী শিল্পীৰ
যেন চিত্ৰ কল্পে ভবা প্ৰাণময় বিশ্ব প্ৰদৰ্শনী।
অন্তৰ দৃষ্টিৰে চালোঁ কত চিত্ৰ শতেক প্ৰাণৰ
বৈচিত্ৰ্যৰ যত ৰূপ, যত বং, সকলোটি মিলি
পৰিণত হ'ল যেন কোনো এক মহান ছবিত।
এই ছবি নোহে পিকাচোৰ, এই ছবি নোহে বৰিকৰ,
নন্দলাল, শুভ ঠাকুৰৰ নাই ইয়াত তুলিকা পৰশ।
তেন্তে এই ছবি কাৰ? এই ছবি পৃথিবীৰ মুক জনতাৰ
প্ৰাণৰ বঙৰে তাৰ তুলিকা তিয়াই সাধনাৰ ব'দ কাচলিত
আকিলে এখন ছবি, নাম তাৰ দিলে মানৱতা।
পাশৰিক যন্ত্ৰণাৰ জোৰাৰ ভাটাত
কত শিল্পী উটি গ'ল, কত ছবি লীন হ'ল
তথাপিও এই ছবি মানুহৰ প্ৰাণৰ মাজত
যদিও বা ছদ্মৰ বতাহে তাৰ কৰে বং ক্ষীণ।
অপলক দৃষ্টিৰে মোৰ দেখিলোঁ বহুত দৃশ্য
পৃথিবীৰ প্ৰান্তে প্ৰান্তে পৰিব্যাপ্ত বিষাদ আকাশ
আকাশৰ মাজে মাজে বিষাদ ডাৱৰ ঠেলি
উদিত ভাস্কৰে যেন পোহৰৰ জনালে ইন্দ্ৰিত।
এই পোহৰ! স্মৃতি তাৰ বহুত যুগৰ
পৰিচয় ঘটিছিল কোনো এক জ্ঞান অৰণ্যৰ

ধ্যানমগ্ন ঋষিৰে মৈতে বোধিদ্ৰুম তৰুৰ তলত।
এই পোহৰৰে উদ্ভাসিত হ'ই শোণিতৰ বোল লগা
মগধৰ ৰাজপথে নিতে নিতে বৰণ সলালে
মানুহৰ তেজ লগা হাত, প্ৰাণগন্ধাৰ পানীৰে ধুৱালে।
প্ৰেম আৰু ত্যাগৰ মন্ত্ৰৰে মহাপ্ৰাচ্য সংগঠিত কৰি
অজ্ঞান আন্ধাৰ নাশি বিশ্বশাস্তিৰ পথ কৰিলে সূচনা।
দেখিলোঁ ছবিত মই এই পথ দীৰ্ঘ পথ
আদৰ্শ স্থলিত যত অমানুহ দৃশ্যৰে আবৃত
ঠিক যেন জীৱন শিঁয়ৰি উঠা তাহানিৰ চম্বলৰ পথ।
তথাপিও এই পথে ছুটি এটি বাটকৰা যায়
অন্তৰৰ প্ৰেৰণাৰে আদৰ্শৰ বাট দেখুৱাই
প্ৰাণৰ সহাৰি পাই জাগ্ৰত গণদেৱতাৰ।
লক্ষ্য কৰি এই পথ দূৰ-দূৰণিৰ
সেৱাগ্ৰাম অতিক্ৰমি, অতিক্ৰমি মানৱৰ গ্ৰানিময় পথ
আগবাঢ়ে সত্যান্বেষী অহিংসাৰ তপস্বী সাধক
লুপ্তিনী বনত পোৱা ঐতিহ্যৰ ক্ষীণ স্মৃতি লই।
এই স্মৃতি গ্লানহীন, এই যাত্ৰা বাধাহীন জয়যাত্ৰা
ভাৰতৰ ইতিহাসে সূচনা কৰিলে এক নতুন অধ্যায়।
অগণন জনতাৰ প্ৰাণৰো প্ৰাণত কত শলিতা জ্বলাই
জীৱনৰ সমাধি পাবত এই যাত্ৰা শেষ হোৱা নাই।
এটা যাত্ৰা মৃত্যুঞ্জয়ী, প্ৰান্তৰে প্ৰান্তৰে তাৰ উঠে প্ৰতিধ্বনি
'অন্ধকাৰ মহাদেশ' ভেদি নীল নৈৰ পাৰে পাৰে
ইয়াৰেই প্ৰতিধ্বনি শুনে অগণন জনতাই বই।
অটব্য অৰণ্যবোৰে মানুহৰ দৃষ্টি আকৰ্ষিলে
জাগৃতিৰ মহাবাণী এটি ক'ই গ'ল
মানুহৰ ব্যৱধান বগা আৰু কলা বং মিছা

এটি মাথোঁ সঁচা, কলা আৰু বগা মানুহৰ
 শিৰে শিৰে প্ৰবাহিত হোৱা তেজবোৰ বঙা।
 প্ৰচাৰিত হ'ল এই ভাব সপ্তসিন্ধু দহদিগন্তত
 ভল্গাৰ বিশাল পাৰত, মিচিচিপি নদীৰ তীৰত।
 এই যে মহান ছবি ইয়াত দেখিছোঁ মই
 পেন্সিলৰ জ্যোতিহীন সৰু সৰু সীমাবেখাবোৰ
 উজ্জল দেখিছোঁ মাথোঁ ভাতৃহৰ বঙেৰে বোলোৱা
 বিস্তৃতিৰ সীমাবেখা বঙীন ছবিৰ
 নাম তাৰ মানৱতা।

স্মৃতিৰ পৰশ

এই নদী বৈ গ'ল শিলনিৰ মাজে মাজে
 স্মৃতিৰ পলস লই এই নদী বৈ গ'ল
 জনতাই মুখৰিত কৰা
 নানান চহৰ আৰু গাঁৱৰ মাজেৰে।
 ছয়ো পাৰে কঁহুৱা বনত
 ছয়ো পাৰে ৰূপালী বালিত
 এই নদীয়ে নীৰবে শুনাই গ'ল কিমান কাহিনী।
 কিমান কাহিনী আছে
 অচিনাকি আখৰেৰে লেখা
 কিমান কাহিনী চাগৈ মচ খালে
 বহু যুগ পৰি থকা শিলৰ বুকুত
 কিমান কাহিনী ছাগৈ পোত খালে
 চপৰা চপৰে খহা গড়াৰ তলত।
 তথাপিতো নদীৰ প্ৰবাহে মোক
 এটি কথা বাবে বাবে ক'লে
 বিস্তীৰ্ণ পাৰৰ ভূমিত সেউজী বোলেৰে
 বিনিকি বিনিকি দেখা দূৰণিৰ পৰ্বত মালাত
 ইতিহাস পৰি ব'ল জন জীৱনৰ
 ইতিহাস পৰি ব'ল—
 সেউজী বোলেৰে ঢকা শোণিতেৰে লেখা।
 দেশৰ মাটিৰ বাবে
 মহগড়, আগীয়াঠুটিৰপৰা
 কামেঙৰ পাহাৰে পাহাৰে
 কত শত নামী আৰু অনামী জীৱনে

জ্বলালে সহস্র বস্তু বুকুৰ তেজেৰে
 পূজো বুলি দেশ মাতৃকাক ।
 দেশৰ মাটিত থাকে মৰমৰ এনাজবী
 বান্ধি বাথে সহস্র জীৱন
 সেইবাবে নবীয়া পাটীৰপৰা
 লাচিত ওলাই আহে
 অগণন সেনানীৰ সতে
 সেইবাবে মণিৰাম, পিয়লি ফুকনে
 কতজন কুশল কোৱঁবে
 উঠিছিল হাঁহি হাঁহি ফাঁচীৰ কাঠত
 কণকলতা আৰু তিলক ডেকাৰ দৰে
 কতজন ডেকা-গাভৰুৱে
 ছবৰি দলিছাবোৰ তেজেৰে বোলালে ।
 নদীৰ গতিত থাকে
 সুখ-দুখ জন-জীৱনৰ
 পলসৰ মোহে ঢকা
 জীয়াই থকাৰ বাবে জীৱন মমতা ।
 বহুত নদীৰ এই মমতাৰ ইতিহাসে
 বিস্তৃতিৰ সীমিত ভূগোলে
 পৃথিৱীৰ বহু দেশ গঢ়ে
 আৰু দেশে গঢ়ে বিশাল পৃথিৱী
 যি পৃথিৱীৰ আকাশত
 মানুহে উৰাব খোজে
 চন্দ্ৰমুখী মনৰ লগতে
 শঙ্কাৰ ডাৱৰ ফালি
 এচিৰা ধানৰে সৈতে বগা পাৰ জুৰি ।

সেই নদী

সেই সাধু ময়ো শুনিছিলো
 সেই নদী ময়ো আঁকিছিলো
 তাহানিৰ ল'ৰালি কালত ।
 নদীৰ পাৰত গজা নল খাগৰিত
 হাজাৰ বিজাৰ সেই কঁহুৰা ফুলত
 পাৰ ভৰি ফুলি থকা পলাশ বনত
 অনাদি অনন্ত সেই
 দেখিছিলো মানুহৰ ৰূপ ।
 স্মৃতিৰ পাপৰি সনা কঁহুৰাবনৰ
 পলাশৰ বঙৰে বোলাই
 খাগৰি পেপাৰ সুৰ বোকোচাত লই
 এজাক বতাহে মোৰ
 মনৰ খিৰিকীখনি তুলিলে কঁপাই ।
 বেকাবেকি নদীবোৰে
 ঘন নীল পানীবোৰ লই
 স্বপ্ন বচি মহাসাগৰৰ
 বৈ যায় সপিল গতিৰে
 স্মৃতি বাখি পাৰৰ বালিত ।
 সেই নদী নিৰবধি বহু তাৰ নাম
 নীল, সিন্ধু, ভলগা, যমুনা
 বন্ধ তাৰ স্বাক্ষৰিত অদৃশ্য লিপিব

যুগে যুগে কই যায় এটি মহাবাণী—
 অসহিষ্ণুতা দাহ শেষ কৰি
 শুনিব খুজিছে মাথোঁ।
 সান্নিধ্যৰ ভাঁহি অহা এটি প্ৰতিধ্বনি।
 পাৰে পাৰে জীপাল নদীৰ
 সভ্যতাৰ স্নেহ আলো যাচি
 আন্ধাৰক পোহৰাও বুলি
 কত জনে জীৱনৰ শলিতা জ্বলালে
 সাধনাৰ দীপ কাঠি মাৰি।
 জীৱনৰ এটি এটি সোণোৱালী বেথা
 জিলিকি আজিও আছে
 পাৰৰ বালিৰ কত শিলৰ বুকুত
 যদিওবা ওপৰত মেঘালি আকাশ।
 বহুত পলস আছে নীলৰ বুকুত
 বহুত পলস আছে সিন্ধুৰ পাৰত
 বহুত পলস আছে লুইত আৰু গঙ্গাৰ তীৰত
 বৰফেৰে ঢাক খোৱা ভলগাৰ ছয়ো পাৰে পাৰে।
 ইদৰেই অসাক্ষৰা পৃথিবীক পলশুৱা কৰি
 বই গ'ল বহু নদী বহু তাৰ নাম
 সেই নদী নিববধি
 উজলিল প্ৰতিকৃতি
 আন্ধাৰৰ পাশে পাশে
 পোহৰৰ বাৰ্তাবাহী ছবি
 আকাশৰ নীলা ৰং বুকুত সাৱটি
 মানুহৰ মন নীলা কৰি
 অসংখ্য স্ফুৰল নদী

সভ্যতাৰ পণ্য সামগ্ৰীৰে
 দানবক কৰিলে মানব
 অক্ষয় গোৰব মালা পিন্ধালে শিৱত।
 চিৰ যুগমীয়া এই নদীৰ প্ৰবাহে
 অমানুহ মানুহৰ শব্দৰ ঝঙ্কাৰে বচা
 কালিমাৰ মিছা ইতিহাস
 বহুবাৰ নীৰবে শুনিলে
 মৌনতাৰ অৱণ্যত ভ্ৰমি।
 পৰিত্যক্ত মৌন অৱণ্যত
 মৃত্যুৰ বিশাল পাখিয়ে
 ঢাকি দিলে দিগন্ত প্ৰসাৰি
 বহুতৰে অপাৰ্থিৱ অদম্য বাসনা।
 তেজেৰে পক্ষিল কৰা এই ধৰণীত
 বহুতৰে কঙ্কাল নিচিহ্ন হ'ল
 কবাবো হেৰাই গ'ল
 পলসৰ বহুত তলত
 নিজে বচা ইতিহাস বুকুত সাবটি
 পৰাজয় বাণী শুনি ভ্ৰান্ত মনে
 পৃথিবীক মাৰ্গিলে বিদায়।
 এই নদী নিববধি
 উদিত ভাস্কৰ আৰু অন্তৰ্ভূত সূৰ্যৰ
 আলোকৰে উদ্ভাসিত হ'ই
 বই যায় দেশে দেশে
 কই যায় যুগে যুগে
 উৰ্বৰা নদীৰ বানে
 ধৰণীক কৰিছে উৰ্বৰা।

পৰিহাস

সূৰ্যমুখী ফুলে জোখে
সূৰ্যকণক বঙীল বোলেবে
এদিনৰ জীৱন কাহিনী
অপাৰ্থিব হ'ব খোজা মৌন বেদনাৰ।
পদুম পাতত থকা
বিন্দু বিন্দু বিলৰ পানীয়ে
জীৱনৰ অৱস্থিতি জোখে
বতাহৰ মৃদু কঁপনিৰে।
মকৰুৰ উটে জোখে
সাঁচি থোৱা কণ্ঠৰ জলেৰে
বালিগয় বিশালতা ভেদি
ক'ত হ'ব অগতিৰ গতি!
সমুদ্ৰ তীৰত উৰা
বিহঙ্গৰ কাকলিয়ে
সময়ৰ ব্যৱধান জোখে
পাৰৰ সন্ধানৰত
নীড়হাৰা মনবিহঙ্গৰ।
অনন্ত তৃষ্ণাৰে তাৰ
আকাশ চকোৰে নিতে
জীৱন পৰিধি জোখে
জোনালীৰ ৰূপ সাগৰত।

দূৰণিৰ নক্ষত্ৰৰ,
আলোকৰ অনন্ত জোখেৰে
বিস্তৃতিৰ মহাকাশ জোখে,
যুগে যুগে অন্তহীন নিজ অস্তিত্বৰে।
মৃত্যুৰ দ্বাৰত বই
মৃত্যুমুখী দিন আৰু বছৰ জোখেৰে
জীৱনক বছৰাৰ জোখো
তথাপিও পালো জানো
পাৰ্থিব মূল্যৰে কিনা জীৱনৰ জোখ?

উর্বৰা

অশ্রু আৰু আনন্দৰ মিশ্ৰিত পলসে
বহুতো নদীৰ পাৰ কৰিলে উৰ্বৰা
এই উৰ্বৰতাই গঢ়ি তোলা গহন মাটিত
বটবৃক্ষ বহুত গজিল
কঁহুৱাও বহুত ফুলিল
সোণৰ কণিকা লগা
বাণিকণা পাৰত হেৰাল।
বৰ্ষাৰ আঘাত লাগি
মূৰ তুলি পানীত লুকুৱা
বেদনাৰ অশ্রু এৰি
জুপি জুপি বনফুল এতিয়া ফুলিল।
কোবাল সোঁতৰে সতে
যুজি যুজি ভাগবত
মূৰ গুজি শুই পৰা
শিলনিৰ শিলবোৰ
সাৰ পাই এতিয়া উঠিল।
সময়ৰ কেকুৰিত বহি
কোনো এক বৃদ্ধই দেখিলে
বল্লিম আভাৰে স'তে
ঠিক যেন সন্ন্যাসী ৰূপত
সূৰ্য আহি ডুব দিলে

দূৰণিৰ নদীৰ বুকুত।
নীড়মুখী পখীৰ কূজনে
আকাশৰ নীৰবতা ভাঙে
সঙ্গীহাৰা বেদনাই
ডাৰবত অশ্রুকণা ঢালে।
জীৱন উৰ্বৰা বাবে
জীৱনৰে মন পথাৰত
আশাৰ কঠিয়া গজে লহপহকৈ
টুনী আহে, নদী আহে
টুনীক বিচাৰি আকৌ
জাকে জাকে শেনবোৰো আহে।

দুটি পখী

মন অরচেতনার সাগর পারত
দুটি পখী চকুত পৰিল
এটি পখী মহা অৰণ্যৰ, আন পখী মহা সমুদ্ৰৰ।
অৰণ্যৰ দেবদাক তমালৰ লাবণ্য বিলাসে
চঞ্চল কৰিলে তুলি অৰণ্য পখীক।
যদিওবা স্থিতি তাৰ সাগর পারত
দৃষ্টি তাৰ দূৰ দূৰণিত যেন সি নিঃসঙ্গ
প্রতাবিত গুলীবিদ্ধ উৰি যোৱা
কোনো এক চকিত পংক্তিব।
মধুৰ সূৰ্যৰ আলো, বিমল আকাশে
সাগৰৰ উত্তাল সঙ্গীতে
এটি কথা বাৰে বাৰে ক'লে—
ইয়াত অৰণ্য নাই, বননিৰ বীণা নাই
বিহঙ্গৰ অন্তৰত তুলিব কাকলি।
অৰণ্যৰ তক তৃণ ভেদ কৰি অহা
সূৰ্য য'ত শেতা হ'ই যায়
সেই পোহৰত গঢ় লোৱা ভীতিগ্রস্ত মনে
নোৱাৰে সন্তোদ ল'ব
বিস্তাৰিত সমুদ্ৰপাৰৰ আনন্দ অপাৰ
সূৰ্য য'ত নামি আহে—
সৌন্দৰ্য সফুৰা লই দীপ্তিমান হ'ই।

সেই সূৰ্যৰে আলোকিত আলোকিত হ'ই
মহাসাগৰৰ কোনো এক প্রবাল দ্বীপৰপৰা
উৰি আহে সমুদ্ৰৰ পখী
দৃষ্টি তাৰো অনন্ত আকাশ
কিন্তু ভীতিহীন শঙ্কাহীন
সিয়ে মহাসমুদ্ৰৰ পখী
সমুখত অনন্ত বিস্তৃতি তাৰ
বিস্তৃতিৰ সমুদ্ৰই বিস্তৃতিৰ মহাকাশে তাক
দিলে আৰু বেদনাৰ মধুময় ৰূপ।

দৃষ্টি

এইয়াতো পালোঁহি আমি সাগৰৰ পাৰ
অৰণ্য এৰিলোঁ ক'ত
জনতাই মুখবিত কৰা
ৰাজপথ কিমান দূৰত ?
শুভ্ৰমুখী বকেটৰ দৰে
অবিৰাম মনৰ গতিয়ে
পাৰ হয় পৰ্বত পাহাৰ
কিন্তু প্ৰজ্জ্বালক শেষ হোৱা মন বকেটৰ
গতি দেখোঁ শুক হৈ যায়
খুন্দা খাই আকাশৰ
কোনো এক অদৃশ্য বেৰত।
সাগৰ পাৰত দেখোঁ
জলবাশি বহুত দূৰত
তথাপিও বালিময় বিশালতা ভেদি
সাগৰ সন্ধান বত
সঙ্গীহাৰা এটি শামুকৰ অবিৰাম গতি।
গতি কিন্তু! অতিকৈ মন্থৰ।
দূৰণিত এটি সবীম্বপ
দৃষ্টি তাৰ শামুকৰ মন্থৰ গতিত।
আকাশৰ বিশালতা, সাগৰৰ বিশালতা
ইয়াৰ মাজত আমি যেন
গৃহহীন আদিম মানুহ
আমাৰ দৃষ্টি কিন্তু—
শামুক আৰু সবীম্বপ ছয়োটিৰ ফালে।

শেষ ৰং

শীতৰ কুঁৱলীবোৰ শেষ হৈ গ'ল
এতিয়া আহিল হেনো
সিহঁতৰ জীৱনত প্ৰথম বসন্ত
পলাশ আৰু মদাৰ বঙেৰে
মনবোৰ পুৱাতে বোলাই
সিহঁতে সময়ৰ ব'দ কাঁচিয়লিত
উলাহৰে নাচি বাগি ফাকুৱা খেলিলে।
বসন্ত, শৰত আৰু শীত অহা বাটে
বহুবাৰ অহাযোৱা কৰি
নাহোঁ বুলি ফাগুন উভতি যোৱা
কোনো এক অবৰুদ্ধ শীতৰ পথত
ককাদেউতা আইতাই থমকি ৰয়হি
নাতিহঁতে ছয়োখন মুখ ফাকুৱে বোলালে।
বহুমুখ বাঙলী হয় পলাশৰ বঙৰ ফাকুৱে
সেইবোৰ ৰং যেন উদিত সূৰ্যৰ
কিন্তু ছখন মুখৰ ৰং
একেই ফাকুৱ হলেও
সেইয়া যেন শেষ ৰং
দিনান্তত শেষ হোৱা অন্ত আকাশৰ।

সেইবাবে

মানুহক ভাল পাওঁ কিয় ?
মানুহ মানুহৰ বাবে
বাৰে বাৰে দোহাবিলোঁ কিয় ?
বহুবাৰ এই প্ৰশ্ন জাগিছে মনত
বিস্তৃত পৃথিবীখনি
এইবাবে আমাৰ বুলিছে।
য'ত আছে মোৰ দেশ
মোৰ দৰে অগণন মানুহৰ দেশ
য'ত প্ৰতি বুলি কণাই
নিতে নিতে সোঁৱৰাই
প্ৰাণৰো প্ৰাণৰ কথা
শৌৰ্য, বীৰ্য পিতৃ পুৰুষৰ।
সৃষ্টিৰ দিনৰে পৰা
পৃথিবীয়ে মানুহক অমৃত পিয়ালে
অধিকাৰী হওক বুলি অনন্ত মেধাৰ—
সেইবাবে পৃথিবীক ভাল পালোঁ
মানুহ মানুহৰ বাবে বুলি
বাৰে বাৰে কলোঁ।
পৃথিবী ক্ষুদ্ৰ তাণ্ডৱণ
মোৰ দেশ নোহে ব্যতিক্ৰম
পৱিত্ৰ মাটিৰ মোহে
কৰে মোক নিতউ উন্নয়ন।

য'ত মিহলি হ'ল
“দেশক, মাটিক মই ভাল পাওঁ” বুলি
অন্তৰৰ বক্তব্য দান কৰা
যুগে যুগে কত শত অনামী শহীদ।
যিখন দেশেদি মোৰ
ব্ৰহ্মপুত্ৰ গঙ্গা যমুনাই
বৈ গই ছৰাৰ গতিৰে
দেশৰ মাটিক মোৰ কৰিলে উৰ্বৰ।
যিখন দেশত মোৰ
সিন্ধুৰ পাবত বহি
আৰ্য্যবৰ্ত্ত মুখৰিত কৰি
দিলে জ্ঞান মানুহক বেদ বেদান্তৰ।
যিখন দেশত মোৰ
পূব আৰু পশ্চিমৰ খোলা ছৰাবেদি
অগণন জনতাৰ হয় অহা যোৱা
সংস্কৃতিৰ হয় বিনিময়
পৃথিবীক এক বুলি
আকোৱালি লোৱাৰ ভাবেৰে।
যিখন দেশত ৰাজপুত্ৰ হয় পথচাৰী
প্ৰাসাদৰ সুখ ত্যাগ কৰি
অহিংসা জ্ঞানৰ বাবে
বহে আহি গছৰ তলত।
অশিৰ শোণিত মটি
ইতিহাসে নবজন্ম দিলে
ৰাজগৃহত উপলব্ধি হয়
মানুহ বিজয়ী হয়

অহিংসাব প্ৰেমৰ বালেৰে।
 গান্ধী, বুদ্ধ, অশোকৰ দেশে
 পৃথিবীক বহু কথা ক'লে
 আশাব প্ৰদীপ জলে দিগ-দিগন্তত
 মানৱতাৰ বন্তি নুতুমায়
 ছুফতিৰ ধুমুহাত পৰি।
 এইখন সেইখন দেশ
 যিখন দেশত কৰ্ম বত ধৰ্মৰূপ লয়
 জীৱনৰ সাধনাৰ বাবে
 আত্মাৰ সন্ধান হয় ত্যাগৰ বেদীত।
 এইখন দেশত মই—
 পূব পশ্চিম আৰু উত্তৰ দক্ষিণে
 নদ-নদী গিৰি গহ্বৰত
 ভূগ তৰু লতাৰ বুকুত
 জনতাৰ মহা সমুদ্ৰত দেখিছো নিতউ
 কিবা যেন অদৃশ্য শক্তিয়ে
 বাৰে বাৰে কৰিছে আহ্বান
 এইখন সময়ৰ দেশ
 ইয়াৰ বুকুত আছে
 যুতুঞ্জয়ী মানুহৰ শক্তি মহান
 যি শক্তিয়ে আকৌৱালি লয়
 মানৱতাৰ মহিমাক
 গৌৰৱৰে শত মিত্ৰতাক।

উচ্ছাস

কথা শুনি থকা এজুম মানুহৰ মাজৰপৰা
 হেচি ঠেলি প্ৰতিবাদ কৰিবলৈ ওলাই অহা
 কোনো এক সাহসী নতুন পুৰুষৰ দৰে
 শীতৰ মাজৰপৰা
 ফাগুন ওলাই আহে
 প্ৰতিবাদৰ উচ্ছাসত
 কাবোৰাৰ গাত কিলাকুটি লাগে
 আকাশে ইয়াৰ সুৰতে সুৰ মিলায়।
 কিয়নো এই সুৰত
 নতুন সৃষ্টিৰ কল্পনা
 পৃথিবীক নতুন ৰূপত
 সজাই পৰাই ৰূপালত
 পলাস মদাৰেৰে ৰেখা দি
 আকৌ এবাৰ পীৰিতি সনা
 ছচকুৰে চোৱাৰ হেঁপাহ—
 'পীৰিতি ইয়াকুল পীৰিতি বিয়াকুল
 পীৰিতি প্ৰেমৰে জৰী।'

দূৰণি গাঁৱৰ চাকি

এটি চাকি দূৰ দূৰণিৰ
ক'ত সাধু দিন দিনান্তৰ
ক'ত মন, ক'ত আশা, ক'ত স্বপ্ন মাটিৰ বুকুত।
দূৰণি গাঁৱৰ চাকি
দূৰণিৰ জীৱন সাঁথৰ
আন্ধাৰ বিজয়ী মন
শিখাৰ কঁপনি তোলে শঙ্কাৰ বতাহে।
হয়তোবা সেই চাকি জ্বলি জ্বলি শেষ হয়
পুত্ৰহীনা কোনোবা মাতৃৰ
মৰণত পৰাজয় মনা সাক্ষীৰূপে—ককণ দিনৰ।
সীমাহীন আন্ধাৰৰ সীমাৰেখা টানি
দূৰণি পঁজাৰপৰা
ভাহি আহে শিখাৰ কঁপনি
কিজানিবা সেই পোহৰতে
ছচকুৰ পাহি পুৰি পুৰি
শেষ হ'ল কোনোবা নাবীৰ
কপালৰ বঙীন পোহৰ।
ভ্ৰূৰৰ জলঙাই সেই ক্ষীণ পোহৰতে
সঘনে চকুলো মচি
উৎকণ্ঠাবে চাই বয় কোনোবা মাতৃয়ে
অনাহাৰ, অভিমাণে ঘৰ এৰা পুত্ৰৰ কাৰণে।

শলিতাই তেল পুৰি
চাকিৰ জীৱন জুৰি
আন্ধাৰৰ মাজে মাজে দূৰণি গাঁৱৰ
ক'ত সাধু বচি যায় জীৱন কথাবে।
আন্ধাৰৰ শেষ নাই
নিশাৰ ছবিত থাকে
নিয়তিৰ ছটি চকু দৃষ্টি পৰিহাস।
জীৱনৰ দলিলত দূৰণিৰ চাকি পোহৰত
নজ্জলা আখৰে লেখা
কত নাম কত কথা গ্লান হৈ যায়।
চগাৰ মৃত্যুৰ বাবে
চাকিৰ আক্ৰেপ নাই
তথাপিতো চগাৰোৰে জীৱনত
আন্ধাৰত উৰি অহা সজীৱ কাহিনী আছে,
জীৱন মমতা আছে, পৃথিবীৰ মৰমেৰে ভৰা।

ইমান মৰম আছে

ইমান মৰম আছে, ইমান হেপাহ আছে
ইমান কাহিনী আছে এই কাণ্ডনত
নিলাজ নিলাজ ভাবে বুকুৰ বসন টনা
ধুনীয়া ধবণীৰ কিমান সন্বাদ।
পলাসৰ মন বঙা বঙীন বোলেৰে সাজি
অৰণ্য বাঙলী কৰে আদিম ভাৱেৰে
লুইতৰ বোকোচাত হেন্দোলি হেন্দোলি নাচি
কাণ্ডনে খবৰ যাচে—
মন উক উক কৰা কছাৰাৰ কোমল বুকুত।
পাৰৰ বননি ভাঙি কাণ্ডনৰ সৃষ্টিৰ বাটেৰে
ঘৰমুৱা গক জাকে পালে যেন নতুন জীৱন।
সিহঁতৰ বাবে যেন পৃথিবীয়ে আদিম হেপাহে
যৌৱন বিলাই যায় মৰমতে মাতে বিঙিয়াই।
মাটিৰ মৰমে যচা অনাগত নতুন দিনত
জাক এৰা পোৱালিৰ বিণি বিণি মাতে
গৰখীয়া ওভোতায় দূৰ দূৰনিলৈ
কাণ্ডনে আমনি কৰে ধুৱলি কুঁৱলি কৰা
লুইতৰ উৰি অহা পাৰৰ বালিৰে।
সময়ৰ সৰু স্মৃতি পাৰ হৈ আহে বঙদৈ
মেখেলাৰ পাতলিত চাপৰিৰ সৰিয়হ ফুল
আথে বেথে বহুৱাই ৰংমনে মনৰ টিঙত
জীৱনৰ নাও এৰে কিমান হেপাহে

মন কঁপে প্ৰাণ নাচে কাণ্ডনৰ আমনি দিনত।
আঘোণত দাউনীৰ যিবোৰ হাতত
নাচি নাচি কাচিবোৰ ভাগৰি পৰিল
সোণালী আঁচল উৰা লখিমীৰ কাহিনীকে
শুনি শুনি হিয়া মন উপচি পৰিল।
সেই হাত, সেই হিয়া কাণ্ডনে কঁপাই যায়
বহুত খবৰ যাচে বঙীন বোলেৰে
আহত তলত ৰোৱা মনবোৰ কাচি নিয়া
শিঙৰ পেঁপাৰে সৈতে নতুন বহাগে।
কাণ্ডনৰ আমনিত প্ৰাণৰ কথাটি আছে
কমোৱা তুলাৰ সাধু শিমলু ফুলত
পৃথিবীত পছোৱাৰ প্ৰথম চুমাই
সৃষ্টিৰ উল্লাস যাচি কল্পনাই চুই যায়
অনাগত বাৰিষাৰ নতুন ঢলৰ।
জীৱনৰ পাতনিত সৃষ্টিৰ দিনৰেপৰা
কাণ্ডনৰ প্ৰতিশ্ৰুতি হাজাৰ স্বাক্ষৰে
পৃথিবীৰ উৰ্বৰাৰে আকাশৰ অনন্তৰে
মৃত্যুৰ ছুৱাৰ ঠেলি এই ধবণীতে
যুগে যুগে আনি দিব হেপাহৰ নতুন জীৱন।

চিনাকি দিন

আঘোণৰ কুঁৱলী ওবণী
আঁতৰালে ফাগুনৰ নিলাজ বতাহে
বাট ভেটি আমনি কৰোঁতে
ফাগুনে পোৱালি মেলা
দূৰণিৰ গাঁৱৰ বাটত
চ'ত আহি থমকিলে
ফাগুনৰ হাতে হাতে ধৰি
বঙতে বাঙলী হোৱা
নৈৰ সিপাৰে গজা
শাবী শাবী শিমলু তলত
জুই বঙা ফুলে সতে
বিগিকি ঝিকি দেখা পলাশ বনত।
কৰবাত কেনিবাদি
পথাৰৰ আকাশত উৰি
অকলশৰীয়া এটি গজা চিলনীয়ে
সঘনে কোবাই পাখি
মাতি যায় চত'ৰ শেষৰ পিনে
পদূলিত ঘূৰা ঘূৰি কৰা
বহাগৰ বাতৰি জনায়।
বতাহে হেচুকি যোৱা
কছাৰ ফুলবোৰ

নীৰলে টোপনি যায়
লুইতৰ নিজান পাবত
চাপৰিৰ বিলৰ মাজত
তৰাণিত মেল মাৰে
কথা কোৱা বিধে বিধে আলহী চৰায়ে
ঠিক যেন বহুত দিনৰ মূৰত
লগ হোৱা এজাক ছোৱালী।
গৰু বাটৰ ছয়োপিনে
তেজ বঙা গৰুখিচ বুটলি বুটলি
ব্যস্ততাৰে ঘূৰা ঘূৰি কৰে
গাঁৱৰ কতনা শিশু
চ'তৰেই কোনোবা দিনত।
বতাহত উৰি ফুৰা শুকান ধূলিয়ে আনে
সোঁৱৰণী চিনাকি মাটিৰ
চিনাকি বতাহে দিয়ে
পৰিচিত এটি গোক
বহাগৰ শ্রীতি ল'ই
নীৰলে হাবিত ফুলা কেতেকী ফুলৰ।
চ'ত আহি পোৱাৰ আগতে
পিৰালিত উঘা ঘূৰে
সোণৰ থাকৰে মাতে জুনুক জানাক
এখন চিনাকি গাওঁ
শিৱত সেন্দূৰ সনা
বহুত চিনাকি মুখে
মন জুখি কথা কয়
নতুন ঘৰত পোৱা জীয়াবীৰ সতে।

পাৰ হয় চ'তৰ পষেক
 তাঁত বাটি আগ চোতালৰ
 লাহেকই শালত উঠিল
 তাঁতৰ পাটত বহি
 বহুতো শুৱনী হাতে
 ঘনে ঘনে দোৰপতি তৰে
 এইয়া যে চ'তৰ মাহ চিনাকি গাঁৱৰ
 ঢোলৰ বৰতি টানি
 কৰবাত কোনোবা ডেকাই
 এনেয়েই এচাপৰ মাৰি
 বহাগ আহিব বুলি বাতৰি জনায়
 বহুদিন পৰি থকা শিঙৰ পেঁপাটি
 কলাভাঙি কোনোবাই
 গধূলিতে ক্ষন্তেক বজায়।
 পানী অনা চিনাকি বাটত
 বহুতৰ কথাবোৰ আধা কোৱা হয়
 মন কঁপি হাত কঁপি
 পিছলি পৰিব খোজে কাষৰ কলহ
 চ'তৰেই চিনাকি দিনত।

তোমালোক আকৌ আহিবা

একা বেকা পাহাৰী বাটত
 এতিয়া বৰফ নাই
 পাহাৰৰ টিঙৰপৰা
 নামি অহা শুকুলা হাতীৰ পাল
 শীতৰ শেষৰ পিনে
 ফাগুনৰ এচেৰেঙা বঁদালিতে
 ঘামি জামি হাবিত সোমাল।
 শাবী শাবী সবলৰ
 শুকঙাৰে জুমি চাই
 শুকযে মুকুতা সিচে
 নতুন যোৱন পাই
 ভৈয়ামলৈ নামিব খোজা
 নামহীন কতনায়ে জুৰিব পানীত।
 পলাস, নদাৰ ফুলি
 আকাশ বাঙলী হ'ল
 তোমালোকৰ তাত চাগৈ
 জুই বঙা ফুলবোৰে
 পাহাৰৰ টিঙে টিঙে জুইহে জ্বলালে।
 আপেলৰ বংবোৰে
 চুমাৰ বোলেৰে আঁকি নিমজ গালত
 নীৰব ভাষাৰে কথা কলে

ঋতুৰে ঋতুৰে অহা জীৱনৰ আদিম ভূষাৰ ।
 ভৈয়ামৰ নামনিত পলবীয়া মেঘৰ ভিৰ
 দূৰণিৰ পৰা অহা পছোৱা এজাকে
 বাট ভেটি কৰোঁতে আমনি
 শেষ কৰি জাবৰ ধেমালি
 বহাগৰ কথা কলে আকাশী পথতে ।
 পাৰ হলো জীৱনৰ বহুত বহাগ
 বহুত ফাগুন গ'ল
 খেলি মেলি মনৰ মাজেদি
 তথাপিও বতাহত
 আকাশত চিলা উৰা দেখি
 বাটে পথে ভনীটিহঁতৰে
 ফাগুনে চুপতি কৰি
 চাদৰৰ আগ টনা দেখি
 মনটোত এনে ভাব হয়
 মন ঠাঁহতৰ কেৰেঙনিত
 কি জানিবা ফুলিব কপৌফুল
 বহাগৰ স্মৃতিৰে বোলাই ।
 ফাগুন যোৱাৰ বাটে
 চ'ত গ'ই বহাগ আহিব
 পাহাৰৰ বাটবোৰে
 ভৈয়ামক আকোঁৱালি লব
 তাহানিৰ পৰা সেই চিনাকি বাটেদি
 বিহু'ই তোমালোক আহিব এবাৰ
 একালত বঙতে বাঙলী হোৱা বংঘৰ পথাৰত
 সকলোৱে মিলিজুলি বিহুটি পাতিম ।

'আলি আই লিগাঙ'ত
 নাচি নাচি ভাগৰ নলগা
 মিচিং গাভৰু ল'ই দিচাংমুখৰ পৰা
 কত জন ইয়েন আহিব
 ঢোলৰ ছেৱত 'গোমবাগ' আকৌ বাজিব
 ওজাৰ বিবিধ ছেৱে
 পেঁপাৰ টিহিটি মাতে
 তোমালোকক ওলগ জনাব ।
 ভূগোলৰ সীমাৰেখা পাৰ হ'ই
 তোমালোক আকৌ আহিবা
 অতীতৰ এনাজৰী নিছিঙিবা দেই
 তোমালোকে 'মপিন' পাতিবা
 'আবণ'ত 'লোচেৰ'ত
 বিধে বিধে ন-সাজ পিন্ধি
 বংঘৰৰ পথাৰত ঢোল, পেপা, গগণা বজাই
 অসমৰ ডেকা-গাভৰুৰ সতে আকৌ নাচিবা
 বংঘৰ মুখৰিত হ'ব
 বুৰঞ্জীয়ে সঁহাৰি জনাব
 মৈদামত হাঁহি বিবিঙিব ।
 তোমালোক অহাৰ বাতৰি পালে
 ক'ই থম ককমীক
 হাঁহিত পছম ফুলা চেনিমাই সেউতীক
 চিৰা-পিঠা সান্দহৰ যোগাৰ কৰিব ।
 একা বেকা পাহাৰী বাটেদি
 লুইতৰ পাৰে পাৰে
 এবুকু মৰম ল'ই

তোমালোক বিহত আহিবা
 ভৈয়ামৰ শিপিনীয়ে দিব
 ছ আঙুল ফুল দিয়া ফুলাম গামোছা
 তোমালোকে ল'ই অহা নানা বৰণীয়া
 খোপাত কপৌ ফুলকে গুজি
 আৰু দিব ভৈয়ামৰ
 গোকতে আমোল মোল
 চেনেহৰ কেতেকী এপাহ
 এই স্মৃতি হব যুগমীয়া।
 ইয়াৰ স্মৃতিকে ল'ই
 সংস্কৃতিৰ বৰ নাওখনি
 লুইতত পাৰি দিব
 পাৰি দিব মহাভাৰতৰ
 নানাভাবে উদ্ভাসিত হোৱা জনসমুদ্ৰত।

বৰজহা গাঁৱলৈ কিমান দূৰ ?

বৰজহা গাঁৱলৈ কিমান দূৰ ?
 কোনেনো স্মৃশিলে জানো।
 সময়ৰ বুলনিয়ে মনটিক খেলি-মেখি কৰিলে যদিও
 তথাপিও বৰজহা গাঁৱৰ স্মৃতিয়ে
 কেতিয়াবা মনটিক টানি লৈ যায়।
 মেচটি ঘূৰিলে পাবা
 দিখৌৰ পাৰতে সেইয়া
 চেনেহৰ বৰজহা গাঁও
 ফাগুনৰ পৰশত ফুলিল কিমান তাত
 জুই যেন বঙা হৈ শাবী শাবী পলাশ মদাৰ।
 হাজাৰ গাঁৱলৈ গই দিবলই বিহুৰ বাতৰি
 গাঁৱৰ মূৰত থকা ওখ সেই কদম জোপাত
 বিহুৱতী পৰিল ছাগৈ বিহু বিহু মাতি।
 চোমনিৰ ওপৰেদি সেইখন আকাশত উৰি
 কেতেকীজনীয়ে ছাগৈ কিমান মাতিলে
 মাজনিশা কেতেকীৰ মাতটি শুনাৰে পৰা
 স্নুমলাৰ মল্লবাত আঁৰ ছাগৈ কিমান লাগিল।

বৰজহা গাঁৱলৈ কিমান দূৰ ?
 পালেহি খৰালি চ'ত
 ঘৰে ঘৰে আগচোতালত

মূৰত ওৰণি টানি
 আঘোণ বা ফাগুনত বভাব তলত বহা
 কত জনী ন-বোৱাৰায়ে
 ঘৰৰ জীয়াৰী সতে
 তাত বাটি কৰিলে এতিয়া
 ৰঙা আচুৰ পাৰি দি ৰং যেন
 পদূলিমূৰত থকা শিমলুফুলীয়া।
 খৰিৰ বোজাটি লই
 বৰজনা সেইপিনে অহা বোৱা কৰে
 ঘনে ঘনে ওৰণি টানোঁতে
 বোৱাৰীৰ ভুল লাগি যায়
 পাৰি জানো কেইযোৰা দিলে ?
 মেটেকাৰ চিনাকি ডেকাটি
 সমুখৰ বাটেদি যাওঁতে
 জীয়াৰীৰ মনৰ উঘাটি ঘূৰে
 নুঘূৰিল কোনেমেতে হাতৰ উঘাটি।
 অতপৰে কেঁচা খৰি ফুৰাই ফুৰাই
 যদিওবা চকুৰ তলত জুই
 কোনোমতে দিব পৰা নাই
 তামোলৰ বাঙলী মুখেৰে
 শালু আইয়ে বকি জকি ভাঙিলেহি
 গামোছাৰ তাঁত বাটিৰ শালিকী যুটীয়া।
 দূৰণিৰ গাঁৱৰ পৰা ঘৰৰ মনটি লই
 মাজে মাজে কেশবাম আহিছিল এই গাঁৱল'ই
 তাঁতৰ পাৰ্টিতে পাই উমলিক কৈ থলে
 বহাগৰ প্ৰথম দিনত

তুমি দিবা বাবৰি ফুলীয়া মোক ফুলাম গামোছা
 মই বাক আনি দিম কেতেকী এপাহ।
 বৰজহা গাঁৱলৈ কিমান দূৰ ?
 এতিয়া ছাগৈ বুঢ়া-মেথা গাঁৱৰ ধৰণী
 নামঘৰৰ বকুল তলত বহি
 গুণ লয় বিহুৰ পঘাৰ
 গুণৰ প্ৰতিটো পাকে কিমান মেৰালে
 সোৱঁৰণী জীৱনৰ ফাগুন দিনৰ।
 বৰজহা গাঁৱলৈ নাই আক বহুদূৰ বাট
 পাবা গ'ই পানী অনা ঘাট
 শুনিবা দূৰৰ পৰা পেঁপাৰ টিহিটি মাত
 ম'হৰ পিঠিত উঠি ঘাটেদিনি পাৰ হোৱা
 চিনাকি চিনাকি লগা কোনোবা ডেকাৰ।
 কিমান পিছল খায় কমলা বিমলা
 পানীৰ কলহ লই এইটো বাটত।
 বৈ বৈ বাজি থাকে ঢোলৰ ছেওটি,
 গগণাই সহাবি জনায়
 কোনোবাই কববাত বনগীত গাই
 প্ৰতিটো ঢেকীৰ মাতে
 বিহু অহা বাতৰি শুনায়।
 বৰজহা গাঁৱলৈ নাই বহুদূৰ
 সেইখন বৰজহা পাওঁ।

হেমন্তৰ সন্ধ্যা নামে

হেমন্তৰ সন্ধ্যা নামে তুলসী তলত
চন্দনৰ ফোঁট লোৱা
আইতাৰ বগা কপালত।
চকুৰ পতাত সানি
দিনটোৰ ভাগৰ আমনি
কাষ চপা নাতিনীৰ
ভুগালত তামোলৰ পিক সনা
চুমাৰ পৰশ যাচি
সন্ধ্যা নামে হ'ব খোজা অতীত আৰু
ভৱিষ্যতৰ পদূলি মুখত।
সন্ধ্যা নামে হেমন্তৰ
বাঁহনিৰ সিপাৰৰ দূৰণি গাঁৱত
কুঁৱলীৰ ওৰণি টানি
আহো বুলি বৈ থকা
লখিমীক কিবা কিবি কয়
ইমান সপোন আছে
লুইতৰ ছয়োটি পাবত
সাৰ পাব খুজি শুই থকা ইমান হেপাহ
সাৰি থোৱা আগচোতালত
গো ধূলি উৰাই সন্ধ্যা নামে
ছিগি ছিগি পৰি থকা পুৰণি বচিব দৰে

গাঁৱৰ মূৰেদি যোৱা
বকুল তলৰ সেই গৰু বাটেদি।
সন্ধ্যা নামে হেমন্তৰ
দিনান্তৰ সূৰ্য্যৰ বঙা বঙখিনি
কপালত অকল নাসানি
মনে চিতে সানি ল'ই
পদূলিৰ ছয়ো কাষ সাৰি
এডাল ছডাল কৰি চাৰিদাল নঙলা জপাই
ঘৰলৈ সোমাই অহা
বোৱাবীৰ মৰমী বুকুত।

সন্ধ্যা নামে পানী অনা পিছল বাটত
ঘামি জামি কবকে নোৱাৰা
কবল'ই বহু কথা থকা
বহুতো অতীত সনা
কতজনী স্নমলাৰ মনৰ মাজত
কতজন বঙমনৰ
মনেখনা পুখুৰীৰ পাবত।

মনত পৰে

গাৰ নোম সৰি যোৱা
বুঢ়া উটটোৰ দৰে
শুই থকা পাহাৰৰ এটাত
দূৰৰ গাঁৱৰ পৰা
এখন কটা চিলা উৰি আহি পৰে
আৰু চিলাৰ লগত
পাখিত ৰঙা নীলা সপোন অঁকা
উৰি যায় বহুত মন পখিলা।
চকুত ধূলি মাৰি যোৱা
এজাক বলীয়া বতাহে
নগ্নবেশী সন্ন্যাসী পলাশৰ
কপালত আৰীৰ সানিলে।
শীতত শুই থকা অজগৰ সাপৰ দৰে
এখন মৃতপ্ৰায় নদীৰ বুকুত
জীৱন জাগিব খোজে
পাৰৰ আহত জোপাত
ডালে ডালে বগাই যোৱা
বনৰীয়া গোলাপৰ
প্ৰথম ফুলৰে সতে
বিধে বিধে আলহী চৰায়ে
পুৰণিতে নতুনৰ চিনাকিৰে কথা কব পাৰে
“তুমি কুমলীয়া এবিধ নোৱাৰোঁ
ঘূৰি ঘূৰি মনতে পৰে।”

অহাৰ বাটে

শীতৰ শেঁতা জোনটো
টুকুৰা টুকুৰে ভাগি
কোনো এক নদীত হেৰাল ;
দূৰণিৰ পাহাৰৰ শিলনিত
চিন থৈ ছুটি এটি ভৰিৰ খোজৰ
আগৰ অহা বাটে শীত উভতিল।
মাঘক বিদায় যাচি বিলৰ পাৰেদি
গাঁৱলৈ ওভোতা বাটত
ফাঙনে চুপতি কৰে লগ পাই
আঘোণৰ ব'দ কাচলিত
পথাৰৰ লখিমী বুটলি ফুৰা
ওঁঠবোৰ তামোলৰ ৰঙেৰে বোলোৱা
নিপোটল জাক জাক গাঁৱৰ গাভৰু।
নিজক বিলাই দি নতুনক আদৰ জনোৱা
নৰাণিৰ মাজৰপৰা
বালি ঘোঁৰা ছুটি এটি উৰি
পল লৈ দেওপানী বিললৈ ওলোৱা
যৌৱনৰ উচ্ছাসেৰে খলকণি তুলি
কথাৰ পাতনি মেলা
জুম জুম গাঁৱৰ ডেকাক
চিঞৰি শুনাই যায় চিনাকি মাতেৰে

ফাগুন অহাৰ বাটে বহাগো আহিব
 আইতৰ ফেৰেঙণিৰ কপৌফুল
 - শুকুৱাই লখিমী খোপাত
 বহাগ আতৰি যাব
 দেওপানী বিলৰ পাৰত
 শাওনৰ চোকা ব'দ
 ঘাম হৈ পলসুৱা মাটিত সোমাব
 সৃষ্টিৰ আনন্দ যাচি
 গাঁওবোৰ উজলি উঠিব।

এতিয়া গধূলি হ'ল

এতিয়া গধূলি হ'ল
 আকাশত ওলমিল তৃতীয়াৰ জোন
 কৃষ্ণাৰুণা বকুৰাৰ ডিঙিত ওলমি থকা
 বেলা যেন দহ কেৰেটৰ।
 এতিয়া গধূলি হ'ল
 শেষবাৰ নইৰ ঘাটত
 বঙদৈয়ে গাগৰি বুৰাই
 উলটিল ঘৰমূৱা হৈ
 ভৰি ছুটি গাঙাত পিছলে
 মনটিও পিছলি পৰিল
 বুকুৰ আঁচল ধৰি, আজি য'তে বহুৱাৰ
 জীৱনত ফাগুনৰে কবিলে চুপতি।
 নিজৰেই লাজ লাজ লাগে
 বঙা আঁচুৰে কেচ দিয়া বিহাখনি ল'ই
 দীঘ বানি পলাশ বঙৰ
 মেখেলাৰ পাতলিত নিজে বহা
 বাবৰি ফুলৰ দৰে ফুলবোৰ দেখি।
 মনতো ফুলিল তাইৰ বহুত বাবৰি
 বাউল ফাগুনে তাইক কবিলে আমনি
 ফাগুনত মন কঁপে, বাছ লৰে,
 আৰু লৰে বহু কিবা কিবি

খোপাও সুলকি পৰে
আঁচলো পিছলি পৰে
খোপাৰ মালতী সৰে পানী অনা পিছল বাটত ।

এতিয়া গধূলি হ'ল—
টুলুঙা নাৱত বহি
পাৰ হ'ল সৰুধন সুঁতি এটি জীয়া ভৰলীৰ
চাপৰি বহাত তাৰ
বহু কাম কৰি কৰি লাগিল ভাগৰ—
টিপ চাকি এটি জ্বলাই
বাট চাই ব'ই থকা মৰণাকুৰিত
মাকক এইবাৰ ক'ব—
চাপৰিত অকল'ই কাম কৰি ভাল লগা নাই ।
নাৱৰ টিঙৰপৰা দূৰণিত দেখি
কহুৱাৰ আঁৰে আঁৰে ঘৰমুৱা হোৱা
তাৰ যে চিনাকি সেই ৰুকমীৰে স'তে
সিপাৰৰ পাত্ৰাল মিছিং ডেকাটি
ফাগুনত কহুৱা উৰাদি তাৰো মন উৰে ;
জানো কিয় তাহানিতে চ'তৰ বিহুতে
কাণৰ চিনাকি সেই—
সৰুধনৰ ঢোলৰ ছেৱতে
বঙদৈৰ মনটি হেৰাল
আঁহত তলৰ সেই ছুৰি বনত ।
আথে-বেথে সৰুধনে মনৰ টিঙত
বহুৱাই বঙদৈক সিদিনাৰে পৰা
পাৰ হয় এই ঘাটে চাপৰিৰ পিনে—

সেইবোৰ বঙতে বাঙলী হোৱা বহাগৰ কথা ।
এতিয়া গধূলি হ'ল—
পানীমলা আইতাই
এটি দুটি নাতিনীক কাষত চপাই
বহুকথা কৈ যায় তাহানি দিনৰ
ৰূপৰ টকাটো দিয়ে ঘিউসেৰ পোৱা
চাউলৰ ভাৰখন ছুকুৰি সেৰৰ
বজাৰত বেচি আহে ঘৰৰ মানুহে
হাঁহি হাঁহি চিকাৰুপ মাথোঁ দুটি লই ।
নাতিহঁতে সঁচা বুলি আইতাই কলেও নামানে
সিহঁতে ভাবিলে মাথোঁ—
আইতাই এইবোৰ সাধু কথা কলে ।
আইতাই পাহৰিলে ফাগুনৰ কথা
আইতাৰ জীৱনত আছে মাথো
পুহ আৰু মাঘৰেই খেলা
ৰূপাহী বিহাৰে স'তে—
তামোলৰ পিকৰেই গুটি ফুল বচা ।

এতিয়া গধূলি হ'ল—
জুবমন সাতোলাৰ পঘাৰ গুণত—
জীৱনৰ বহু কথা মেৰ খাই গ'ল—
নিজকেই পতিয়ন নোৱাৰে নিয়াৰ
ভীমৰ বচন মাতি নামঘৰ জিনা
বাৰিষাৰ ভৰলীত সঁতুৰি সিপাৰ হোৱা
আছিল তেৱেঁই জানো জুবমন বৰা ।